

"Kosova ABD'nin 51. Eyaleti" Söyleminin Medeniyetler Çatışması ve (Neo)Realizm Özelinde Karşılaştırmalı Tahlili

DOI: 10.26466/opus.314510

*

Yiğit Anıl Güzelipek*

* Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karaman/Türkiye

E-Posta:guzelipek@gmail.com ORCID: [0000-0001-6061-7254](https://orcid.org/0000-0001-6061-7254)

Öz

2008'de bağımsızlığını ilan eden Kosova küresel sistemin en genç devletlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke, genellikle Sırbistan ile olan gergin ilişkileri ve uluslararası tanınma sorunuyla dünya gündeminde yer alsa da; Kosova'ya ilişkin göze çarpan bir diğer husus da ülkenin ABD ile kurmuş olduğu çok yakın ilişkilerdir. Öyle ki, bu yakın ilişkiler "Kosova ABD'nin 51. Eyaleti" söylemini de beraberinde getirmektedir. Şüphesiz ki Kosova'nın bu denli ABD etkisi altında kalmasının temel sebebi, ABD'nin Kosova'nın bağımsızlık sürecine vermiş olduğu yoğun destektir. Uluslararası ilişkilerde (neo) realist paradigmadan hareketle devletler arası ilişkilerde temel belirleyici dinamiğin çıkarlar olduğu düşünülürse ABD'nin Kosova'ya vermiş olduğu yoğun desteğin altında, ABD'nin bölge üzerinde sahip olduğu önemli çıkarların yattığı görülmektedir. Öte yandan, büyük çoğunluğu Müslüman olan Kosova'nın ABD ile kurmuş olduğu yakın ilişkiler 1990'lara damgasını vuran Samuel Huntington'un meşhur Medeniyetler Çatışması Tezi ile uyumsuzdur. Bu çalışma "Kosova ABD'nin 51. Eyaleti" söyleminin haklılığını ve sosyo-politik nedenlerini tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmada teorik yöntem olarak Kosova örneğinden hareketle (neo) realizm, Medeniyetler Çatışması Tezi ile mukayese edilmiş olup sonuçta uluslararası ilişkilerde çıkar kavramının kimlik faktörüne daha baskın geldiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kosova, ABD, Uluslararası İşbirliği, (Neo) Realizm, Medeniyetler Çatışması

A Comparative Analyze of "Kosovo Is The 51. State Of The USA" Discourse in the Frame of Clash of Civilizations Thesis and (Neo) Realism

DOI: 10.26466/opus.314510

*

Abstract

Since 2008, Kosovo has emerged as one of the youngest state of the territory. Despite of the fact that the country is known by its tense relations with Serbia and its ongoing international recognition issue; Kosovo's very close relationship with the USA attracts the attention of international public opinion. In this context, the country's very close relations entail the "Kosovo is the 51. State of the USA" discourse. Doubtless, USA's lasting support to Kosovo during its independency process should be considered as the major reason of Kosovo's affiliation to USA. From the perspective of realist paradigm, states' interests are the main dynamic which determines the cooperation between the international actors. In other words, USA's wide support to Kosovo is very much connected to USA's major interests over the territory. On the other hand, USA's close relationship with Kosovo where is mostly inhabited by Muslims does not support the Samuel Huntington's famous Clash of Civilization thesis. This study seeks to investigate the rightfulness and the socio-political background of the "Kosovo is the 51. State of the USA" discourse. As a theoretical background, a comparison is applied to (neo) realism and Clash of Civilization thesis on the case of Kosovo. According to the findings of the study, interests are tend to surpass the identity notion in international relations.

Key Words: Kosovo, USA, International Cooperation, (Neo) Realism, Clash of Civilizations

Giriş

2. Dünya Savaşı'nun sona ermesiyle beraber Balkanlar'da uzun zamandan beri fikri bir proje olan "Slavların Birliği" projesi, Yugoslavya'nın kuruluşu ile birlikte ilk kez coğrafyanın büyük bir kısmını içine alacak biçimde hayata geçirilmiştir. Her ne kadar Sosyalist Yugoslavya, insanların tarihsel hafızasında bir "Slav Birliği" projesi olarak yer edinmiş olsa da; Federasyon'un yegane etnik unsurlarının Slavlar olmadığı açıktır. Bu bağlamda, Federasyon'un otonom iki bölgesinden birisi olan Kosova, gerek etnik gerek dini kompozisyonuyla Yugoslav üst kimliğinden farklı bir profil arz etmektedir.

Arnavutların etnik kökenleri bu çalışmanın kapsamına girmese de Avusturyalı filolog Gustav Meyer'in çalışmalarına göre, modern Arnavutça, tarihsel süreç içerisinde önemli bir dönüşüme uğrayan İlrice'nin son örneğidir. (Sotiroviç, 2013, s.6) Her ne kadar Meyer'in görüşleri tartışmalı olsa da günümüzde Arnavutların birçoğunun etnik referans noktasını İlriler oluşturmaktadır. Öte yandan, Yugoslavya içerisindeki Arnavut kimliğinin tahliline teolojik açıdan devam edecek olursak, bugün Ortodoks kiliselerinin çok büyük bir kısmını Doğu Avrupa ve Asya'da yer alan Slav Ortodoks kiliseleri oluşturmaktadır. (Binns, 2002, s.18) Bir başka ifadeyle, günümüzde etnisite din/mezhep ilişkileri bağlamında Slav ırkı ve Ortodoks kilisesi arasında mükemmel bir tarihsel uyuşma söz konusudur. Bu bilgiler ışığında Kosova'nın Yugoslavya döneminde ve sonrasında sahip olmuş olduğu etnik ve dini kompozisyonuna bakacak olursak, İrfan Kaya Ülger'in Sancak ve Kosova Raporu'ndan aktarımına göre 1938'de Arnavutların Kosova'nın genel nüfusu içerisindeki oranı %68 seviyelerindedir. Bu oran çoğunlukla ekonomik faktörlerin etkisiyle 1981'de %77'ye, 1991'de de %85'e ulaşmıştır. (Ülger, 2003, s.71) Günümüzde ise Kosova'nın takriben %92,9'unu Arnavutlar oluşturmaktadır ve Müslüman nüfusun ülke içerisindeki payı %95,6'dır. (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world->

factbook/geos/kv.html) Bu bilgiler bağlamında, sahip olmuş olduğu kimlikle Kosova, Yugoslavya'nın en farklı politik birimlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak, en temel haliyle 1389 Kosova Miti etrafında şekillenen tarihsel Arnavut-Sırp çatışması da Kosova'nın Yugoslavya'ya karşı zayıf kalan aidiyet duygusunun bir başka nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu faktörleri Kosova'nın Yugoslavya'nın ekonomik açıdan en zayıf halkası olduğu hakikatiyle birlikte düşündüğümüzde 1990'lardan sonra ortaya çıkan yeni Balkanlar düzeninde Kosova'nın pozitif anlamda Yugo-Nostaljisi yaşamayacağı öngörülebilir bir argüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

1991'de Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesiyle beraber ülkenin kurucu cumhuriyetleri ve otonom bölgeleri Misha Glenny'nin ifadesiyle metabolizmaya zarar veren bir virüse dönüşerek Federasyon'un çözülme sürecini başlatmıştır. (Glenny, 1996, s.62) Her ne kadar Yugoslavya'nın çöküş sürecinin ilk yıllarında Bosna-Hersek ortaya çıkan muazzam gerilimin dışı vurum noktası haline gelerek Yugoslavya'nın çöküşünün trajik yüzü olmuşsa da, 1990'ların sonuna doğru gelindiğinde Kosova da ertelenen bir sorunun patlak verdiği bir başka coğrafya olmuştur. 1997'nin ilk aylarından itibaren Miloseviç rejimine karşı silahlı bir direnişim başlamasıyla beraber 1999'a kadar geçen süre, en az 2000 kişinin hayatını kaybettiği ve yüz binlerce kişinin Kosova'yı terk ederek Arnavutluk ve Makedonya başta olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerine sığındığı bir dönem olmuştur. (Bieber ve Daskalovski, 2003, s.19) Nihayetinde, 1999'da uluslararası hukuk açısından son derece tartışmalı bir şekilde NATO'nun bölgeye müdahale etmesiyle beraber Miloseviç rejimi devrilmiş olup, 2008'e kadar Kosova Birleşmiş Milletler gözetiminde kalan bir bölge haline gelmiştir.

Kosova tarihi açısından dönüm noktalarından birisi olan 2008'de de Kosova ABD'nin yoğun desteğini arkasına alarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Daha öncesinde yaşanan Bosna-Hersek Krizi'ne son derece mesafeli yaklaşan ABD, Kosova Krizi'nde bu tutumunun aksine sorunun

çözümünde son derece belirleyici bir rol oynamıştır. Sonrasında ortaya çıkan konjonktür de, ABD'nin Kosova üzerindeki politik ve toplumsal ağırlığının gün geçtikçe arttırdığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki son dönemlerde Kosova ve ABD arasındaki yakınlığı tanımlamak için "Kosova ABD'nin 51. Eyaleti" söylemi sıklıkla dillendirilir hale gelmiştir. Bütün bu süreç göz önüne alındığında ABD ve Kosova arasında yaşanan bu yakınlığın temel sebepleri nelerdir?

Çalışmanın ilk bölümünde Soğuk Savaş ve sonrası dönemde ABD dış politikasının küresel etkilerini açıklamada kullanılan 51. Eyalet söylemi analiz edilmiştir. İkinci bölümde ise, ABD ve Kosova arasındaki ilişkiler jeostratejik gerekçelerle ele alınmıştır. Özellikle bu bölümde, Rusya ve Sırbistan arasındaki tarihsel yakınlığa mukabele olarak, ABD ve Kosova arasındaki ilişkiler de bu bağlamda dengeleyici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde taraflar arasında sadece siyasal bir boyuta sahip olmanın ötesinde geçen ilişkiler, toplumsal boyutlarıyla da ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise ortaya çıkan sonuçlar (neo) realizm ve Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması tezi ile Kosova örneği üzerinden karşılaştırılmıştır.

Tarihsel Süreçte 51. Eyalet Söylemi

Aslına bakılacak olursa "51.Eyalet" söylemi hukuki bir nosyon olmaktan ziyade 2. Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni dünya düzeninde ABD'nin spesifik coğrafyalar ve ülkeler üzerinde kurmuş olduğu çok yönlü hegemonyanın sosyopolitik yönünü ifade etmektedir. Bu bağlamda ABD, ülkenin o dönemki başkanlarının adıyla anılan bir dizi doktrin sayesinde –özellikle Truman, Carter ve Reagan Doktrinleri- bir yandan SSCB ile çok yönlü mücadele ederken; bir yandan da kendisine "uzun vadeli" müttefikler edinme yoluna gitmiştir. Bunun neticesinde, Soğuk Savaş sonrası dönemden günümüze dek uzanan süreçte ABD ile yakın sosyo-politik ve ekonomik ilişkiler içerisinde bulunan ülkeler ABD'nin "51.Eyaleti" olarak

nitelendirilmeye başlanmıştır. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli hususlardan birisi de “51.Eyalet” söyleminin sadece politik veya ekonomik ortaklıktan öte önemli ölçüde toplumsal dinamiklerden beslendiğidir.

Konuyla ilgili çalışmaları bulunan Helle Malvmig, yukarıda bahsi geçen durumu Yugoslavya toplumları özelinde Maria Todorova’dan şu şekilde bir fıkra ile alıntılanmaktadır:

“ –Sanırım ki bizim için en iyi seçenek ABD’nin 51.Eyaleti olmaktadır.

-Harika! Peki bunu nasıl başaracağız?

-ABD’ye savaş ilan edeceğiz.

-Ya sonra?

-Sonra bizi ciddiye alacaklar. Bizi işgal edecekler ve böylece istikrara kavuşmuş olacağız.

-Harika! Peki ya savaş biz kazanırsak?” (Malvmig, 2006, s.91)

Bu durum aslında Yugoslavya’nın çöküşünden sonra Balkanlar’da oluşan güç boşluğunun ve yeni kurulmuş Balkan ülkelerinin “politik güven eksikliği” neticesinde kendilerine koruyucu bir politik “hami” aramalarının çok yönlü yansımasını ifade etmektedir. Yine benzer şekilde ABD merkezli Chicago Now isimli haber portalında araştırmacı gazetecilik yapan Laura Vasilion, 2016’da Kosova’da yaptığı röportaj dizisinde Prizren şehrinde faaliyet gösteren KETNET’te (Kosovo English Teachers’ Network) gönüllü olarak görev yapan Ergin adlı bir Kosovalı Arnavut’a ABD ile ilgili sorular yönelmiştir. Vasilion’un Ergin’a ABD hakkındaki düşüncelerini sorması üzerine Ergin şu cevabı vermiştir:

“Hem savaş zamanında hem de savaştan sonra ABD, Kosova’yı daima desteklemiştir. Biz ülkemizi ABD’nin 51.Eyaleti olarak görüyoruz. Amerikalılar burada sevilmekte ve sayılmaktadır.” (<http://www.chicagonow.com/talking-world/2016/03/kosovo-a-troubling-history-gives-way-to-independence-and-a-new-identity/>)

Elbette ki bu söylem sadece eski Yugoslavya toplumlarıyla sınırlı değildir. Örneğin, uluslararası hukuk açısından statüsü halen tartışmalı

bir ülke olan Porto Riko da ABD'nin "51. Eyaleti" söyleminin sık sık kullanıldığı ülkelerin başında gelmektedir. Bu bağlamda, 14 Kasım 1993'te Porto Riko'da ülkenin gelecekteki statüsüyle ilgili bir plebisit yapılmıştır. Yapılan plebisite göre Porto Rikolulara eyalet olma, bağımsızlık ve milletler topluluğu (commonwealth) seçenekleri sunulmuş olup oylamadan çıkan sonuca göre %48,4'lük bir oranla milletler topluluğu seçeneği ilk sırada yer almıştır. (Shaw, 1993, s.1006) Bunun yanında, benzer bir referandumun 2017'de yapılmasının neticesinde geçerli oyların %97'si Porto Rikoluların ABD'ye 51. Eyalet olarak katılmasını destekler yönde olmuştur. (<http://www.bbc.com/turkce/40247544>)

Benzer şekilde ABD ile olan yakın ilişkileri sebebiyle Suudi Arabistan da "51.Eyalet" söyleminin sıklıkla kullanıldığı ülkeler arasında yer almaktadır Josh Pollack'ın "mantık evliliği" olarak isimlendirdiği bu durum iki ülke arasındaki kültürel, dini ve psikolojik farklılıklara rağmen yoğun güvenlik çıkarları ve muazzam boyuttaki ekonomik ilişkilerden beslenmektedir. (Pollack, 2002, s.77) Görüldüğü üzere oldukça soyut bir kavram olan "51.Eyalet" söylemi Porto Riko örneğinden görüleceği üzere zaman zaman hukuksal dinamiklerden beslenirken; Suudi Arabistan ve Kosova örneklerinde görüleceği üzere zaman zaman da ülkelerin ABD ile olan çok yönlü yoğun ilişkilerinden beslenmektedir. Belirleyici dinamikler her ne olursa olsun, bütün örnekler aslında toplumsal boyutta ve(ya) siyasal elitler boyutunda Amerikan istisnacılığının (American Exceptionalism) kabul gördüğü örnek ülkelerdir. Çalışmanın sıradaki bölümünde ABD'nin Balkanlar'a olan politik bakış açısı Kosova örneği üzerinden değerlendirilecektir.

ABD'nin Balkan Siyasetini Kosova Üzerinden Anlamlandırmak

Kosova ve ABD arasında özellikle 2000'lerden itibaren gelişmeye başlayan ilişkileri çift taraflı bir süreç olarak tahayyül etmek daha isabetli bir analiz

olacaktır. Bir başka ifadeyle taraflar arasındaki ilişkiler, uluslararası ilişkiler açısından kazan-kazan politikasına (win-win policy) uyumlu bir şekilde ilerlediği için hem Kosova açısından hem de ABD açısından iki farklı analiz perspektifinin yansıtılması zorunlu bir hale gelmektedir.

Öncelikli olarak ilişkiler Kosova açısından ele alındığı zaman, Kosova'nın ülkedeki ABD hakimiyetini bu denli içselleştirmesi, Kosova'nın bağımsızlık sürecinde tecrübe etmiş olduğu dinamiklerle doğrudan ilintili bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar ABD, Yugoslavya'nın dağılma sürecini önce Avrupa'nın daha sonra da AET'nin bir iç sorunu olarak ele almış olsa da; 1990'larda ABD'nin başı çekmediği bir operasyonun başarılı olmasının son derece güç olduğu kısa zaman içerisinde anlaşılmıştır. Bunun yanında, Bosna-Hersek Krizi esnasında başta ABD olmak üzere batının uygulamış olduğu politikaların başarısız oluşu, uluslararası kamuoyu tarafından hem ABD hem de diğer batılı aktörler açısından son derece önemli bir prestij kaybı olarak değerlendirilmiştir. Tam bu noktada ABD'nin Kosova müdahalesinin nedenlerine ilişkin iki farklı görüş farklılığı ortaya çıkmaktadır. Bu görüşlerden ilki, ABD'nin Kosova'ya olan müdahalesini insani bir müdahale olarak değerlendiren ve müdahaleyi R2P veya Responsibility to Protect olarak da adlandırılan "koruma sorumluluğu" çerçevesinde değerlendiren görüştür. Buna göre, 2005'te toplanan Birleşmiş Milletler Zirvesi'nde devlet liderleri, bağımsız bir devletin, ülke içerisinde meydana gelen yoğun şiddet olaylarını önlemede başarısız olması neticesinde bu eylemlerin durdurulmasının uluslararası toplumun bir sorumluluğu olduğuna kanaat getirmişlerdir. (Zifcak, 2012, s.1) Bu bağlamda, Chelsea O'Donnell gibi bazı akademisyenler ABD'nin Kosova müdahalesini, diplomatik araçların işlevsiz kalmasının neticesinde meydana gelen insani bir müdahale olarak görmektedir. (O'Donnell, 2014, s.564) İkinci görüş ise, bu çalışmanın da temel argümanını oluşturan görüştür. Buna göre müdahale, ABD'nin Kosova müdahalesi, insani nedenlerden ziyade, ABD'nin Balkanlar üzerindeki

politik hakimiyet sahasını genişletmek amacıyla “insani müdahale” argümanını politik bir araç olarak kullanarak gerçekleştirmiş olduğu bir politik hamledir.

Öte yandan, müdahalenin nedeninden bağımsız bir şekilde ABD, Kosova'nın bağımsızlığına koşulsuz destek vermiştir ve bunun yanında diğer ülkelerin de Kosova'nın bağımsızlığını desteklemeleri yönünde çağrı da bulunmuştur. Kosova'nın bağımsızlığına sadece siyasal platformda destek vermekle kalmayan ABD aynı zamanda Kosova'yı Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne dahil ederek, Kosova'dan ithal edilen mallara yönelik kolaylaştırıcı gümrük ve kota politikaları uygulanmasını sağlamıştır. (Oğultürk, 2014, s.121) Son tahlilde, Çin ve Rusya gibi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin Kosova'nın bağımsızlığını veto etmeleri ve Sırbistan'ın Kosova meselesini tarihsel kırmızı çizgilerinden birisi olarak görmesine rağmen askeri bir harekate girişmemiş olması, şüphesiz ki ABD'nin bu süreci yöneten temel aktör olmasıyla açıklanabilir. Bu süreç, Kosova açısından ele alındığı zaman da varılan netice, Kosova halkının ülkenin bağımsızlığının kazanılmasında belirleyici aktör olarak ABD'yi gördüğüdür.

Durum ABD açısından değerlendirildiğinde ise ortaya çıkan tablo çok daha karmaşık bir durum arz etmektedir. Bu bağlamda, 1990'lardan sonra ABD'nin yeni dünya düzenindeki konumu günümüzde “Yeni Soğuk Savaş” söylemlerine varan bir analiz düzeyiyle yeniden sorgulanmaktadır. Bu durum aslına bakılacak olursa, günümüzde uluslararası sistemin hiyerarşi ile çok merkezliliğinin iç içe geçmiş sui generis yapısından kaynaklanmaktadır. (Yılmaz, 2009, s.2) Bu bağlamda, 1990'lar boyunca devam ABD'nin uluslararası sistemdeki başat güç pozisyonunu sarsılmış olup, başta Rusya, Çin ve Avrupa Birliği olmak üzere uluslararası sistemi domine etme potansiyeline sahip yeni aktörler türemiştir. Öte yandan, bu aktörler içerisinde öne çıkan Putin rejimiyle beraber yeniden uluslararası sistemdeki hareket sahasını genişletmiş olan Rusya'dır.

Özellikle batılı bazı strateji uzmanları Rus dış politikasına ilişkin analizlerinde, Putin'in potansiyel dış politika hamlelerinin Rus milliyetçiliği, devletin gücü ve dini referanslar odaklı politikalardan hareketle daha agresif bir yapı arz edeceğini hesaplamıştır. (Cankara, 2007, s.206) Bu öngörülerini bir başka ifadeyle, Rus dış politikasının eski SSCB'nin hakimiyet bölgelerinde Slav-Ortodoks referanslarla yeniden hakimiyet kurma girişimleri olarak değerlendirmek de mümkündür. Bu bilgiler ışığında yeni Rus dış politikasının öncelikli bölgelerinin Doğu Avrupa, Kafkaslar ve Balkanlar olacağı öngörülebilir bir tez olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konuyu Balkanlar özelinde tahlil edecek olursak, yukarıda bahsedilen dış politika referansları bağlamında tarihsel Rusya-Sırbistan ortaklığı ilk göze çarpan opsiyonlardan birisidir. Aralık 2016'da Rus Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov'un Sırbistan ziyaretinde masaya yatırılan konularda bu tezi doğrular nitelikte olmuştur. Lavrov'un gerçekleştirmiş olduğu temaslar neticesinde mutabık kalınan konular temelinde ABD, AB ve bölge üzerinde etkin olmaya çalışan diğer aktörlere karşı Sırbistan ve Rusya arasındaki ekonomik, siyasal ve tarihsel Slavik bağların güçlendirilmesi olmuştur. (<https://www.bloomberg.com/politics/articles/2016-12-12/russia-s-lavrov-visits-serbia-as-concern-rises-in-eu-and-nato>) Rusya ve Sırbistan arasında daha da geliştirilmesi planlanan ikili ilişkiler hiç şüphe yok ki ABD'nin bölgede kendisine bir müttefik bulma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Aslına bakılacak olursa ABD ve Rusya arasında Balkanlar özelinde devam eden stratejik mücadele Lavrov'ın Belgrad ziyaretinin çok öncesine dayanmaktadır. Daha 1999'da ABD, Kosova'nın Presovo Vadisi'ne 460.000 metre kareye yayılan Bondsteel Üssü'nü kurmuştur. Hatta ABD ordusundan Albay McClure'ye göre üssün planı, NATO'nun Kosova müdahalesinden aylar önce hazırlanmıştır. (<http://www.hurriyet.com.tr/uzaydan-gorunen-us-8600959>) Böylelikle ABD, Kosova'nın bağımsızlık sürecinin her adımında birincil aktör haline gelerek hem Balkanlar'da son derece stratejik bir koridor olan Kosova'da askeri varlığını güçlendirmiştir, hem de bu sayede bölgede Rusya-Sırbistan kaynaklı

olarak işleyen Slav milliyetçiliğini Arnavut milliyetçiliğiyle ittifak kurarak dengeleme yoluna gitmiştir.

Politik İşbirliğinin Toplumsal Alana Yansımaları

1990'ların sonlarından itibaren iki ülke arasında hızla gelişen ilişkiler sadece salt bir siyasal ortaklıkla sınırlı kalmamıştır. Ülkenin 2008'de bağımsızlığını kazanmasının ardından Kosova toplumu üzerinde Amerika'nın etkisinin güç geçtikçe arttığı görülmektedir. Bu durumun sebepleri çalışmada iki farklı perspektiften değerlendirilmektedir. Stephen Walt'ın, Foreign Policy dergisinde kaleme almış olduğu makalesinde bahsetmiş olduğu Amerikan İstisnacılığı (American Exceptionalism) nosyonu aslına bakılacak olursa Soğuk Savaş döneminde bugüne değin devam eden Amerika'nın uluslararası sistemdeki en "müstesna" devlet olduğu imajıyla doğru orantılı olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Walt makalesinde bu durumu bir mit olarak değerlendirirse de bu mitin küresel toplumdaki yansıması temelinde ABD'nin "dünyadaki son umut" olduğu imajından güç kazanmaktadır. (Walt, 2011, <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/>) Bu mit aslına bakılacak olursa Kosova'nın bağımsızlık süreci boyunca ABD'nin oynamış olduğu rolün Kosova toplumuna yansımasıdır. Bir diğer ifadeyle, Yugoslavya Krizi sonrasında ABD'nin Balkanlar'daki dengelerin yeniden oluşturulmasında oynamış olduğu rol bu miti destekler niteliktedir. Bu bağlamda bugün Kosova toplumunun çok büyük bir kısmı bugün ABD'yi stratejik bir ortak olmanın ötesinde bir "kurtarıcı" olarak nitelendirmektedir.

Bu nitelendirmenin toplumsal alandaki yansımaları ise bizatihi çalışmanın başlığının konusunu oluşturmaktadır. Her ne kadar Miloseviç rejiminin ayrımcı politikaları nedeniyle Kosova toplumu, uzun yıllar Sırp otoritesi altında yaşadıkten sonra artık Kosova'yı kendi başlarına yönetme zamanının geldiğine insansa da (Çoşkun, 2010, s.67) ABD'nin

ülke üzerindeki toplumsal etkilerinin uzunca bir süre devam edeceği öngörülmektedir. Kosova'nın bağımsızlığını kazandığı günden bugüne kadar Kosova caddeleri, Arnavutluk, Kosova ve ABD bayraklarının "dansına" sahne olmaktadır. (Judah, 2008, s.144) Bunun yanında Kosova'nın başkenti Priştine'nin en işlek yollarından birisine Bill Clinton Bulvarı adı verilmiştir ve Bill Clinton heykelinin şehre inşa edilmesiyle beraber Kosova, ABD'nin sınır ötesi topraklarında ABD başkanının heykelinin dikildiği 8 ülkeden birisi olmuştur. (Allen, 2012, <http://theweek.com/articles/470276/8-presidents-statues-abroad>) Bunun yanında, birçok Kosova vatandaşı ABD'nin bağımsızlık günü olan 4 Temmuz'u adeta ulusal gün heyecanıyla ülkenin çeşitli noktalarında kutlamaktadır. (Haxhijaj, 2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-celebrates-america-s-independence-day-07-04-2016>)

İkinci olarak ise, AB'nin Kosova'ya karşı mevcut tutumu, ABD'yi Kosova'nın en önemli müttefiki haline getirmektedir. Bu bağlamda Kosova, AB ile olan ilişkilerinde gerekli düzenlemeleri yapmadığından ötürü süreci yavaşlatan devlet konumundadır. Bunun yanında, her ne kadar AB üyelerinin birçoğu Kosova'yı tanısalar da toplumsal anlamda Kosova'nın AB üyeliğine karşı önemli ölçüde negatif bir tutum söz konusudur. (Global Investment Center, 2016, s.168) Bu durum en önemli sebeplerinin başında, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan ve özellikle Batı Avrupa'ya doğru mobilize olmuş yoğun göç hareketinin, Avrupalıların toplumsal hafızasında bırakmış olduğu olumsuz tecrübelerdir. Bir başka ifadeyle, bugün Kosova her ne kadar siyasal elitlerce AB'ye üye olma potansiyeline sahip olabilecek kadar "Avrupalı" olarak görülse de, Avrupa toplumu halen Kosova'yı AB'ye üye olabilecek kadar "Avrupalı" görmemektedir. Bunun yanında AB'nin Bosna-Hersek Krizi'nin çözümünde son derece pasif bir aktör kalması; ilerleyen süreçte de yine Kosova Krizi'ni çözüme kavuşturan ülkenin ABD olması; aslına ABD'yi Kosova toplumunun AB'ye nazaran çok daha güvenilir bir aktör olarak algılamasına neden olmaktadır.

(Neo) Realizm vs Medeniyetler Çatışması Tezi: Kosova-ABD İlişkileri Örneği

Çalışmanın bu bölümüne kadar analiz edilen iki ülke arasındaki ilişkiler en temel ifadeyle ortak noktada buluşan siyasal çıkarların toplumsal alana yansımaları şeklinde özetlenmiştir. Öte yandan, Kosova ve ABD arasında gelişen yakın ilişkiler, aynı zamanda 1990'larda uluslararası ilişkiler çalışmalarına damgasını vurmuş Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması Tezi açısından da irdelenmeye değerdir.

1993'te Foreign Affairs dergisinde yazmış olduğu bir makalede Huntington değişen dünya düzenindeki yeni çatışmaların artık ideoloji veya ekonomik çıkarlar temelli olmayacağını, bunun aksine ortaya çıkan potansiyel çatışmalardaki temel belirleyici dinamiğin kültür nosyonu olacağını belirtmiştir. (Huntington, 1993, s.22) Aslına bakılacak olursa, Huntington'un çalışmasında belirtmiş kültür kavramı büyük oranda dini değerler özelinde şekillenmiş bir kültür yorumlamasıdır. Bir diğer ifadeyle Huntington, her ne kadar Hristiyanlığı da bu sınıflandırmasında Ortodoks, Katolik ve Protestan ayrımı özelinde yorumlamış olsa da esas ortaya çıkan çatışmanın Hristiyan Dünya ve İslam Dünyası arasında olacağı en kuvvetli ihtimal olarak görülmüştür. Özellikle, 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra Medeniyetler Çatışması Tezi uluslararası sistemde gün geçtikçe daha da geçerli bir hale gelmiştir. Öte yandan, bu tezi dünyanın bütün coğrafyalarındaki çatışmalara başarılı bir şekilde uygulamak mümkün görünmemektedir. Öyle ki Huntington'un büyük oranda dini referanslarla şekillendirmiş olduğu kültür yorumlaması zaman zaman devletlerin sınır ötesi çıkarlarını gerçekleştirmek için göz ardı ettikleri bir faktör olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Bir başka ifadeyle, devletler için uluslararası arenada esas olan kendilerine "benzeyen" aktörlerle minimum getirili bir çıkar ilişkisine girmektense, kendilerinden farklı olan bir aktörle maksimum seviyede bir çıkar ortaklığına girmek de olabilir.

Bu bağlamda, Medeniyetler Çatışması Tezi'ne karşı argüman geliştirilebilecek örneklerden birisi de Kosova'nın bağımsızlık süreci ve sonrasında iki ülke arasında hızla gelişen ilişkilerdir. Her ne kadar ABD, dini açıdan son derece heterojen bir profil çizse de çalışmanın başında da ifade edildiği üzere Kosova nüfusunun neredeyse %96'lık kesimini Müslümanlar oluşturmaktadır. Bu haliyle ortaya çıkan tablo, Huntington'un çatışma beklediği iki farklı medeniyet arasında mevcut haliyle yaşanan bir işbirliğidir. O halde, Kosova-ABD ilişkileri hangi bağlamda ele alınmalıdır?

Bu soruya verilebilecek en makul yanıt, halen günümüzde uluslararası ilişkileri yorumlama da en geçerli teorilerden birisi olarak görülen (neo) realizmdir. Aslına bakılacak olursa klasik realizm, John Herz, Hans Morgenthau, Kenneth Waltz ve Reinhold Niebuhr gibi okulun önde gelen kuramcılarının idealist okulun ulaşılması arzulan dünya barışına karşı vermiş bir tepki olarak ortaya çıkmış olan bir okuldur. (Çaman, 2007,s.38) Bu bağlamda K. Waltz uluslararası siyaseti hiyerarşi ve anarşi kavramlarıyla ifade etmektedir. (Donnelly, 2013, s.56) Bu bağlamda, realistlere göre uluslararası ilişkileri anarşik ve hiyerarşik kılan temel öge ise güç ve çıkar kavramlarıdır. Bu kavramlarda hareketle uluslararası sistem, devletlerin güçlerini maksimize etmeye çalıştıkları bir saha niteliğindedir. Bu noktada ortaya çıkan soru ise devletlerin ulusal ve uluslararası çıkarlarını gerçekleştirebilmek adına işbirliğine gidip gitmeyecekleri sorusudur. Aslına bakılacak olursa küresel anlamda işbirliği kavramı idealist teoriyle özdeşleşmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. (Çalış ve Özlük, 2007, s.233) Hatta bu konuda, klasik realistler oldukça karamsar bir tablo çizmektedirler. Buna göre, ülkeler savaş zamanında anarşinin yaratmış olduğu baskıyla, barış zamanında da silahlanma yarışıyla meşgul oldukları için uluslararası işbirliği veya ortak çıkarlar üretmek gibi konularla ilgilenmezler. (Glaser, 1994, s.50) Öte yandan, klasik realizmin zaman içerisinde neo-realistler tarafından dönüştürülmesiyle beraber devletler tarafından gerçekleştirilmek kaydıyla uluslararası işbirliği

kavramı da neo realistler tarafından kısmen kabul edilmiştir. Lakin, burada üzerinde durulması gereken nokta neo realistlerin uluslararası işbirliğini küresel barışı tesis etmekten ziyade ulusal veya uluslararası çıkarların gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılan ve ortak çıkar kayb olduğunda kendiliğinden ortadan kalkacak bir araç olarak gördüğüdür. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus da aslında neo-realistlerin de uluslararası işbirliği konusunda çok da iyimser olmadıklarıdır. Hellmann ve Wolf'a göre devletlerin partner ülke tarafından aldatılma korkuları ve işbirliği içerisinde dahi farklılaşabilecek çıkarlar uluslararası işbirliğinin önündeki en önemli engellerdir. (Hellmann ve Wolf, 1994, s.8) Öte yandan, şüphelilik üzerine kurulu olsa da neo-realizmin uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan kısmi bir işbirliğini kabul ettiğini söyleyebiliriz.

Aslına bakılacak olursa, Kosova ve ABD ilişkileri de tam bu noktada değerlendirilmelidir. Bir yandan ABD, Kosova vasıtasıyla Balkanlar'daki askeri varlığını güçlendirip; Rus-Sırp ortaklığını Kosova ile dengeleme yolunu seçerken, Kosova da ABD vasıtasıyla uluslararası sisteme siyasal ve ekonomik açıdan entegre olmaktadır. Bu durum aslında tam olarak eklemleme (bandwagoning) ve dengelenme (balancing) kavramlarına uymaktadır. Waltz'a göre uluslararası sistemde güçlü devletlerin birlik olup güçlerini diğerleri üzerinde daha da arttırmaları beklenmemektedir. Bunun yerine, güçlü devletler daha zayıf devletlerle ittifaklara yönelirler ve böylece uluslararası sistemdeki dengeyi sağlamış olurlar. (Serdar, 2015, s.18) Son tahlilde, Huntington'un vurgulamış olduğu kimlik ve kültür kavramları Rusya-Sırbistan ilişkilerinde bir referans noktası olurken; Kosova-ABD ilişkilerinde belirleyici bir dinamik olamamakta, tam tersine neo-realistlerin ortak çıkar kavramı iki devlet arasındaki ilişkileri belirleyen temel dinamik haline gelmektedir.

Sonuç

Kosova Sorunu 2008'e kadar Balkanlar'da çözülememiş kronik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihten sonra ABD'nin sorunun çözümündeki birincil aktör olduğunu görmekteyiz. Şüphesiz ki, ABD'nin Kosova'nın bağımsızlık sürecine vermiş olduğu yoğun destek, ABD'nin bölge üzerindeki yoğun ilgisinden kaynaklanmaktadır. Bu sayede ABD, son dönemlerde dillendirilen Yeni Soğuk Savaş söylemine paralel olarak Rusya'nın uluslararası sistemdeki hareket sahasını olabildiğince kısıtlamaya çalışmaktadır. ABD'nin Balkanlar üzerindeki bu politikasının odak noktasını ise Kosova oluşturmaktadır. Bu sayede Kosova ise uluslararası sisteme daha çabuk ve sağlam entegre olma hedefindedir. "Kosova ABD'nin 51. Eyaleti" söylemi de aslında taraflar arasındaki siyasal işbirliğinden ziyade, bu işbirliğinin toplumsal yansımalarından ortaya çıkmaktadır. Kosova bir yandan Arnavut milliyetçiliğinin temel tezlerinin dayanak noktası iken, bir yandan da ABD vasıtasıyla hızlı bir batılılaşma sürecine girmiştir. Çalışmada bu süreç, Medeniyetler Çatışması Tezi bağlamında analiz edilmiştir. Ortaya çıkan sonuç ise birbirinden çok farklı kültürel kodlara sahip iki ülke arasındaki işbirliği ve bunun toplumsal yansımalarının Huntington'un argümanlarıyla uyuşmadığıdır. Buna karşılık çalışmada ABD'nin Kosova politikası neo realizm özelinde desteklenmiştir. Buna göre, neo realistlerin uluslararası işbirliğine bakış açıları her ne kadar şüphecilik üzerine kurulu olsa da devletlerin güçlerini maksimize etmeleri fırsatı taşıyan her "umut" aslında uluslararası ilişkilerde çıkar kavramını ön plana çıkarmaktadır. Bir başka ifadeyle, iki ülke arasında yaşanan ilişkiler uluslararası ilişkilerde çıkar kavramının kimlik kavramından daha baskın geldiğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Allen, S. (2012). 8. *U.S presidents with statue abroad*. The Week, 14 Mayıs 2017 tarihinde <http://theweek.com/articles/470276/8-presidents-statues-abroad> adresinden erişildi
- Bieber F. ve Daskalovski Z. (2003). *Understanding the war in Kosovo*. London: Frank Cass Publishers
- Binns, J. (2003). *An introduction to the Christian Orthodox churches*. Cambridge: Cambridge University Press
- Cankara P. ve Cankara Y. (2007). Vladimir Putin döneminde Rus dış politikasında yapılan değişiklikler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 206-xxx.
- Çalış, Ş. ve Özlük, E. (2007). Uluslararası ilişkiler tarihinin yapısökümü: idealizm realizm tartışması, *SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 233-xxx
- Çaman, E. (2007). Uluslararası ilişkilerde neo(realist) paradigmanın Almanya'daki gelişimi ve evrimi: Kindermann ve Münih Okulu. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2, 38-xxx
- Coşkun, B.D. (2010). Kosova'nın bağımsızlığı ve Türk dış politikası. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 27, 67-xxx
- Donnelly, J. (2013). Realizm. (Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan Çev.) S.Burchill (Der.) Uluslararası ilişkiler içinde (s.57). İstanbul: Küre
- Glaser, C.L. (1994). Realists as optimists. *International Security*, 19, 50-xxx
- Global Investment Center. (2016). *Kosovo country study guide (International Business Publications No.1 Strategic Information and Development)*. Washington, D.C: International Business Publications
- Haxhijaj, A. (2016). Kosovo celebrates U.S independence day. *BalkanInsight*, 14 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-celebrates-america-s-independence-day-07-04-2016> adresinden erişildi

-
- Hellmann, G. ve Wolf, R. (1993). Neorealism neoliberal institutionalism and the future of NATO. *Security Studies*, 3, 8-xxx
- Huntington, S. (1993). The clash of civilizations?. *Foreign Affairs*, Summer 1993, 22-xxx
- Judah, T. (2008). *Kosovo: what everyone needs to know*. New York: Oxford University Press
- Malmvig, H. (2006). *State, sovereignty and intervention: a discourse analyses of interventionary and non-interventionary practices in Algeria and Kosovo*. New York: Routledge
- O'Donnel, C. (2014). The development of the responsibility to protect: an examination of the debate over the legality of humanitarian intervention. *Duke Journal of Comparative&International Law*, 24, 564-xxx
- Pollack, J. (2002). Saudi Arabia and the United States 1931-2002. *Middle East Review of International Relations*, 6, 77-xxx
- Serdar, İ. (2015). Neorealizm, neoliberalizm, konstruktivizm ve İngiliz okulu modellerinde uluslararası sistemsel değişikliklere bakış. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, 1, 18-xxx
- Shaw, D. (1994). The status of Puerto Rica revisited: does the current US-Puerto Rico relationship uphold international law?. *Fordham International Law Journal*, 17, 1006-xxx
- Sotiroviç, V.B. (2013). National identity: who are the Albanians? the Illyrian anthroponym and the ethnogenesis of the Albanians. *History Research*, 1, 6-xxx
- Glenny, M. (1996). *The fall of Yugoslavia*. London: Penguin Books
- Oğultürk, M.C. (2014). Kosova'nun bağımsızlık süreci kapsamında ABD dış politikasının analizi. *Security Strategies*, 19, 121-xxx
- Ülger, İ.K. (2003). *Yugoslavya neden parçalandı? Balkan dramının perde arkası*. Ankara: Seçkin
- Yılmaz, M.E. (2009). Soğuk Savaş sonrasında yeni dünya düzeni. *Akademik Bakış*, 17, 2-xxx

- Zifcak, S. (2012). The responsibility to protect after Libya and Syria. *Melbourne Journal of International Law*, 13, 1-xx
- Walt, S.M. (2011). *The myth of American exceptionalism*. Foreign Policy, 14 Mayıs 2017 tarihinde <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/> adresinden erişildi.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, Erişim Tarihi: 09.05.2017.
- <https://www.bloomberg.com/politics/articles/2016-12-12/russia-s-lavrov-visits-serbia-as-concern-rises-in-eu-and-nato>, Erişim Tarihi: 13.05.2017.
- <http://www.hurriyet.com.tr/uzaydan-gorunen-us-8600959>, Erişim Tarihi: 13.05.2017.
- <http://www.chicagonow.com/talking-world/2016/03/kosovo-a-troubling-history-gives-way-to-independence-and-a-new-identity/>, Erişim Tarihi: 16.11.2017
- <http://www.bbc.com/turkce/40247544>, Erişim Tarihi 16.11.2017

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Güzelipek, Y. A.(2017). "Kosova ABD'nin 51. eyaleti" söyleminin medeniyetler çatışması ve (neo)realizm özelinde karşılaştırmalı tahlili. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13),761-779.